

Kunstiministeerium. Kriitikute avalikest isiklikest kirjadest

"M-i märg unenägu" Autor: Anna-Stina Treumund

KUNST

Indrek Grigor

Eile kell 14.28

Mõni aasta tagasi soovitas Kaido Ole mulle, kui kunstikriitikule kirjutada kiri kunstnikule.

Kellele kirjutatakse kunstikriitikat, kes on lugeja, on tagasihoidlikult öeldes ebaselge. Ma usun, et enamus kriitikuid ei ole omale tegelikult sõnastanud, kellele nad kirjutavad, sest kogu aeg varitseb vaikne hirm, et keegi ei loe. On üldlevinud nali, et ainus, kes kriitikat loeb, on kunstnik, kelle teosest või näitusest artikkel räägib. Selles valguses tundub tõepoolest mõistlik kirjutada artikkel kohe otsese pöördumise vormis. Ning lähtuda sealjuures oma keelekasutuses ja argumentatsioonis mitte sellest, mida teab või ei tea abstraktne lugeja, keda ei pruugigi olemas olla, vaid mida võib eeldada kunstnikku teadvat.

Ole ettepanek kirjutada kiri kunstnikule, tundus mulle toona erakordselt hea ideena ning plaanisin sellesisulise katse kohe ette võtta, ent paraku on see jäänud tänini teostamata.

Kuid minu plaanist sõltumata on vahepeal ilmunud vähemalt kaks kunstikriitilist artiklit, mis on vormistatud isiklike kirjadena. 2016. aasta Kunst.ee esimeses numbris avab ajakirja keeleteimetaja Hedi Rosma kiri "Mu armas...", mis tutvustab kellelegi armsale Marge Monko kuraatoriprojekti "Kõik kirjad on armastuskirjad" Tallinna Kunstihoones, ning umbes kuu tagasi, 17.

veebruari, ilmus Sirbis filosoof Marek Voldi "Hea sõber", mis kirjeldab autori heale sõbrale, kellega autor mitu aastat kontaktis ei ole olnud, külaskäiku Anna-Stina Treumundi näitusele "M-i märg unenägu".

Esmalt pean kahetsusega tõdema, et kumbi neist kirjadest ei tee seda, milleks mina isikliku kirja avaliku postitamise kaudu võimalust näen, nimelt adresseerida konkreetset isikut. Nii Rosma kui Voldi kirjade adressaadid on täpselt sama abstraktsed kui iga teise kunstikriitilise artikli lugejad. Mõlemad kirjasaatjad räägivad enda kogemusest, ning puudutavad lugejat vaid põgusalt. Selles mõttes on tegemist eelkõige sisemise dialoogiga, autokommunikatsiooniga, mis iseloomustab ka näiteks päevikuid. Ja kuigi ma ei ole kirjutanud ühtegi avalikku kirja, olen avalikustanud oma fiktiivse kuraatoripäeviku, kui kureerisin galeriis Luup maalikunstnike rühma Duul näituse. Ning mulle näib, et nii Rosma, Voldi kui minu motiivid formaadi valikul on sarnanenud – kõik üritavad analüüsist hoidumiseks leida legitiimset viisi oma kogemuse kirjeldamiseks. Rosma ütleb suisa ausalt välja, et:

"Lubasin Trossele sellest Kunstihoone näitusest kirjutada. Isegi alustasin kusagilt, aga... ei suutnud..."

Ja siis veel see paine, mis tekib, kui tuleb kirjutada kunstist. Olen sama painet tundnud ka mõnel kunstiüritustel ja näituseavamistel. Sellistel, kus kõik on kuidagi rõhutatult cool, hästi selge ja paigas. Isegi kui see on kõigest kaitsepositsioon, mõjub niisugune eneseküllasus heidutavalt. Ma lagunemine koost. Hirmust vaikuse ees ütlen rääkima tulnud tuttavatele midagi täiesti kohatut ja lolli ning pean seda kahetsema terve ülejäänud õhtu. Aga Sinuga, mu Armas, on teisiti. Ma saan Sinuga rääkida ja Sulle kirjutada, ilma et peaksin midagi kartma või häbenema. Pole rumalaid mõtteid, õigeid ega valesid vastuseid, sest Sa tead nagunii. Tead ja mõistad. Sinu armastus teeb mind vabaks. Ja milleks kirjutada, milleks üldse midagi luua, kui ei saa olla aus? Mõttetu."

Enese vabandamise asemel kirjeldab Volt olukorda matšo positsioonilt, mida ta ka kogu artikli vältel alalhoiab:

"Kuigi ma ei teadnud Treumundi loomingust (soorollide temaatika) just palju, pani näitus "M-i märg unenägu" mu verbaalsed mahlad sedavõrd hästi voolama, et kirjutasin sel ettekäändel koguni Sirbi kunstitoimetajale. ("Kuidas võimustada naise suguorganeid"). Vastuse ootel paisusid näitusemuljed aga jõudsalt ja kuna sahtlisse ka ei tahtnud kirjutada, meenusidki võimaliku adressaadina Sina, kellele kirjutades ma mingitele piirangutele mõtlema ei pea."

Sellelt kohalt järgneb mõlemas artiklis saalist saali kulgev, kergelt poetiseeriv ja filosofeeriv kirjeldus näitusel eksponeeritud töödest. Mõlemad autorid kasutavad sealjuures enesele valitud stilistilist võtet – Rosma empaatiline ja mõtlik, Volt ärplev ja võõrsõnadega epateeriv, ent teksti struktuuri tasandil on see kõik nii sarnane, et ei tasu siinkohal isegi lähemat vaatlust, liigun selle asemel kohe lõpulõikude juurde, mis samuti identsed.

Mõlemad kirjad kulmineeruvad näituselt lahkumisega. Rosma: „Kunstihoonest lahkudes, all leti juures, kuulsin, kuidas kaks Kunstihoone töötajat, mõlemad küpsemas eas daamid, Hemingway ja Gellhorni armuloost rääkisid. “Kui Hemingway poleks teda kohanud, ei oleks “Kellele lüüakse hingekeella” mitte kunagi sündinud,” kinnitas üks daam teisele.“

Volt aga kirjutab: “Ilmselt olin kogetust üpriski kõvasti sisse võetud, sest mälopildid Tartmusist väljumise osas on kaunis fragmentaarsed.”

Mõlemas kirjas kaasneb näituselt lahkumise kirjeldusega ka hinnang nähtule. Rosma: „Pean Sulle veel ütlema, et mul on tegelikult siiralt hea meel selle üle, et Marge armastuse taas teemaks tõstis. Et ta üldse julges, arvestades viimaste aastate suundi Eesti nüüdiskunstis, kasutada sõna “armastus”. Ja et ta julges teha seda suurelt. Ehk hakkab jää lõpuks ometi liikuma.” Ning Volt:

“Üht asja tahan enne kirja postitamist siiski mainida. Vaatamata märjale pealkirjale oli ihumahlade kontsentratsioon Treumundi projektis ootamatult lahja. Kui esimese saali vesine "Juga" välja arvata, ei võimaldanud näitus mitte mingeid hügrofiili naudinguid – ei higi, pisaraid jms sekreete. Isegi kolmanda saali kroonlühtri ("Langus", 2016) tundmatu abjektiivne kokteil osutus parafiiniks! Ei teagi, kas Treumundi soov suhteliselt kuivalt läbi ajada on johtunud kunstnikujonnist või muuseumiruumide steriilselt kasutuslepingust. Aga, kallid sõber, no kuidas sa ikka võimustad kehavedelikke, kui mitte midagi ei pritsi, leki ega määri."

Mis tingib nende kahe esmapilgul täiesti erineva teksti täieliku struktuuraalse kattuvuse? Kas võib öelda, et mõlemas tekstis väljenduv autori vaimne rahuolematus on tingitud näituste keskpunktis seisvast armastusest kui teemast? On sellesse n-ö sissekirjutatud? Või on see struktuuraalne kokkulangevus lihtsalt formaadi eripära? Viimasel juhul on põhjendatud oletada, et kunstikriitika vorm mõjutab kriitika sisu määrani millest enamuse kirjutajad enesele tõenäoliselt aru ei anna.

Toimetaja: Valner Valme

Allikas: Klassikaraadio